

RECENZII

Sunetul de referință și arca muzicii occidentale

George Natsis

Luna septembrie 2024 a adus în peisajul editorial autohton un interesant studiu muzicologic intitulat *Sunetul de referință și arca muzicii occidentale*. Autorul acestui studiu, Prof. Dr. Mircea Tiberian își propune o introspecție în meandrele limbajului muzical atât din punct de vedere al ordonării principalelor elemente ce alcătuiesc discursul muzical: tonalitate, melodie, armonie, ritm, cât și al puternicului impact emoțional pe care discursul muzical îl produce în fiecare din noi, atunci când experimentăm acest discurs. Citez: "Prin gândire, aici și acum pot fi despărțite. În muzică, însă, ele se găsesc întotdeauna împreună, dizolvate în vibrația sonoră".

După cum menționează autorul, lucrarea de față reprezintă o variantă accesibilă și prescurtată a unei lucrări mai ample intitulate *Domeniul muzical, o lume cu patru dimensiuni*. Este o variantă mai săracă în termeni de specialitate sau partituri, din dorința de a face textul cât mai accesibil unui număr cât mai mare de cititori. Cu toate acestea, Mircea

Tiberian este generos în lansarea unor idei pe care le numește “socio-riscante”, idei care nu aparțin încă muzicologiei tradiționale.

Undele temporale, importanța evenimentelor în funcție de plasamentul lor în grila metrică, bara de măsură ca vârf de undă, simetriile ce se creează în jurul acestora, meridianele armonice și rolul lor în planul înălțimilor, reușita melodică – rezultată a echilibrului dintre atractori, structura aritmetică a timpului muzical și cea de tip geometric din armonie, coeficientul de ocupare cu evenimente a unui segment de timp, logica discursului narativ, migrația sunetului de referință al sistemului în diferite perioade ale istoriei muzicii, căldura, luminozitatea și greutatea specifică a unui segment din cadranul tonal, asemănarea dintre muzică și jocul de șah – sunt idei care în această lucrare, citez: “constituie ipoteze, viziuni personale asupra domeniului muzical sub raport structural și funcțional. Descoperite pe parcursul câtorva decenii de practică și reflecție asupra naturii fenomenului, verificate prin numeroase experiențe, aceste idei sunt prezentate publicului pentru prima oară în textele de față.”

Lucrarea este împărțită în trei segmente principale, după cum urmează: *Muzica și jocul de șah*, *Arca muzicii occidentale* și *Muzica și cuvintele*.

În prima parte (*Muzica și jocul de șah*), autorul face o ingenioasă analogie între principalele elemente ale muzicii și modul cum sunt ordonate piesele pe tabla de șah. De exemplu: regele reprezintă tonica (sunetul de referință) a cărei pierdere reprezintă sfârșitul partidei. Regina reprezintă melodia care se plimbă nestingherită în toate direcțiile, fiind în același timp ocrotitoarea regelui. Turnurile reprezintă construcțiile armonice, armonia, aria lor de acțiune deschizând perspective orizontale și verticale. Pionii reprezintă sunetele emise, expresia sonoră. Odată emis, sunetul nu mai poate fi chemat înapoi, întocmai ca pionul care nu cunoaște mișcarea retrogradă. Citez: “Omul joacă șah cu el însuși aranjând vectori și atractori în toate demersurile sale. Este pe rând pion, turn, cal, regină, dar mai ales este rege de alb și de negru alternativ și în același timp, major și minor, ascendent și descendent, ritm și armonie, metru și sincopă.”

Sunetul de referință, în opinia domnului Tiberian, este cel care coagulează discursul muzical, oferind stabilitate și creând în raport cu celelalte sunete senzații de apartenență sau de straniețate, citez: “Apariția în discurs a sunetului de referință generează o senzație de familiaritate și relaxează tensiunile muzicale. Invers, îndepărtarea (măsurată în numărul de cvinte dintre sunetul nou și sunetul de referință) produce o senzație de straniețate și generează tensiune.” Această analogie între ordonarea și relațiile dintre principalele elemente ale muzicii și jocul de șah constituie, din punctul meu de vedere, o pledoarie justificată pentru tonică și tonalitate ca fiind principalul element de echilibru și stabilitate, un punct de pornire în realizarea discursului muzical. Citez: “Ne raportăm la sunetul de referință (cea ce în sistemul tonal reprezintă tonica) așa cum, în gândire, alegem subiectul unei propoziții. În jurul acestui subiect se țin legături sintactice, logice, epice, ș.a.m.d.”

Această pledoarie pentru tonalitate – mod nu exclude însă noile modalități de expresie care, chiar dacă evită relațiile tonomodale, au adus în muzică contribuții de netăgăduit. Un exemplu îl constituie chiar muzica de jazz, căreia autorul îi dedică câteva rânduri. Citez: "Jazz-ul nu propune renunțarea la vechile sisteme și ierarhii ci o reconsiderare a acestora, o repunere în ecuație."

Alte teme care se regăsesc în această primă parte ar fi: spectrul modal, armonia ca sumă a activității melodice, de ce există polifonia, culoarea timbrală, expresie și stil, ș.a.m.d.

Din partea a doua a acestei lucrări (*Arca muzicii occidentale*) am desprins câteva teme interesante, cum e cea a undelor temporale, a căror existență poate fi sesizată doar în prezența unor evenimente sonore, care pot fi poetico-muzicale sau zgomote provenind din diferite surse. Citez: "Pentru ca seria undelor să se declanșeze este nevoie ca psihicul să detecteze un număr de elemente identice sau similarități între elementele unei succesiuni de evenimente sonore. De îndată ce detectează aceste similarități, ascultătorul are tendința de a continua "mental" seria acestora. În realitate avem de a face cu o implicare psiho-somatică a receptorului vis-à-vis de prezența undelor temporale."

Alte teme interesante din această a doua parte ar fi timpul ca pulsație, măsură, simetriile timpului muzical, forma și mai ales, "steaua polară a muzicii occidentale". În acest capitol, autorul vorbește despre sunetul fundamental pentru multe instrumente, care este Do central. Modul de șapte sunete construit pe nota Do, alcătuit din alăturarea a două tetracorduri simetrice cu structura Ton, Ton, Semiton, constituie una dintre cele mai echilibrate structuri între toate scările muzicale. Chiar și în cazul instrumentelor transpozitorii, Do este considerat sunetul fundamental, de referință. Sau, o partitură non-transpozitorie, indiferent în ce tonalitate (tonalități) este scrisă, poartă numele de "partitură în Do" (C score).

Autorul își încheie cea de-a doua parte a cărții cu următoarele cuvinte: "Muzica ar putea fi definită ca sinteză între geometrie și aritmetică, transpusă în domeniile acustico-emoțiv-somatice; sau poate că e simbioza dintre acustic, emoțiv și somatic, realizată după regulile unei sinteze spațial-numerice".

În partea a treia, intitulată "Cuvintele și muzica", Mircea Tiberian ne propune un timp de meditație asupra legăturii dintre un limbaj abstract (cel muzical), dar nebănuț de bogat și limbajul nostru cotidian sau chiar poetic. Cât de puternic poate fi impactul unei structuri muzicale și puterea cuvintelor așezate pe muzică? Cât de mult poate să influențeze o tonalitate sau un anumit mod reacția emoțională a receptorului? Cât de importantă este structura ritmică, sau cum o numește autorul, "logica discursului ritmic de factură narativă"?

Ce anume a influențat atribuirea unor nume la lucrări celebre din istoria muzicii, cum ar fi: Jupiter, Appasionata, Eroica, etc. ? Citez: "Ce ar putea să aibă în comun o noapte cu lună și niște trioletți de optimi care figurează un acord de Do# minor?" (Sonata Lunii)

Către finalul cărții, autorul atrage atenția asupra unui pericol care se manifestă în muzica vremurilor actuale, în special în muzica de larg consum: "Aflată pe toate drumurile, muzica s-a transformat din ce în ce mai mult în fundal sonor. Componentele fundalului nu sunt atât de importante așa că a devenit din ce în ce mai răspândită folosirea prefabricatelor în compoziție (a sampling-ului) și a seriilor de evenimente, așa numitele secvențe. Prestabilitul, standardizarea, uniformizarea vitezelor de succesiune a timpilor și evenimentelor numită quantizare, uzul aceluiași tempo pentru mai multe piese în ideea conectării mai facile a acestora, au redus la minimum varietatea formelor și legătura lor cu celelalte dimensiuni ale actului muzical."

Ca o concluzie, pot spune că *Sunetul de referință și arca muzicii occidentale* constituie o lectură plăcută care se adresează în primul rând unui cititor cât de cât avizat, o lectură care conține unele abordări foarte originale și multe idei care merită toată aprecierea.

În încheiere menționez că, în urma lecturării acestei cărți, o anumită expresie (și automat o anumite idee) îmi stăruie în minte: **Arca muzicii occidentale!** Cu toții știm ce reprezintă Arca, dacă ne referim la vremurile biblice. Astfel, cel puțin în mintea mea, se naște următoarea întrebare: poate fi considerată muzica occidentală, întreaga cultură muzicală europeană, o Arcă (salvare) în fața unor noi tendințe care susțin "eliberarea de sub dictatura sunetului de referință prin abolirea tonalității și a întregului sistem bazat pe aceasta", o negare a profunzimilor și complexităților atinse în muzica ultimelor secole?

SUMMARY

George Natsis

The reference sound and the ark of Western music

The month of September 2024 brought to the local publishing landscape an interesting musicological study entitled *The reference sound and the ark of Western music*. This paper is an accessible and abridged version of a larger work entitled *The musical domain, a four-dimensional world*. The author of this study, Prof. Dr. Mircea Tiberian, proposes an introspection into the meanders of the musical language, both in terms of the order of the main elements that comprise the musical discourse: tonality, melody, harmony, rhythm and the strong emotional impact that the musical discourse produces in each of us. The book is an enjoyable experience addressed primarily to the more informed reader, a text that contains some very original approaches and many ideas that deserve to be appreciated.